

(Viene de página anterior)

ÍÑAKI ARZANEGI

Superviviente

«¿Cuántos murieron? No lo sé, difícil de calcular; me tocó ver cosas horrosas»

Recuerda Iñaki la Gernika anterior a la guerra, el recuerdo de un niño de 14 años, y dice que «en Gernika se vivía bien; honesta y tranquilamente; no había grandes cosas pero tampoco había miseria». Recuerda, incluso en tiempos de guerra, el ambiente festivo cuando llegaba algún batallón a descansar desde el frente, el poco miedo que a los chicos les causaban los aviones que cruzaban el cielo camino de Bilbao, su aversión a los refugios.

Sólo el bombardeo de Durango causó cierta inquietud entre la población. Pero ya el 25 de abril, domingo, comenzaron los rumores. La noticia de la rotura de los frentes de Kalamua en Eibar, de Ondarroa, la afluencia de gudaris en retirada, de civiles que huían, hizo «que se nos pusiera la carne de gallina. ¿Qué puede pasar aquí, qué puede pasar aquí? Aquella mañana fuimos a la escuela a la hora de siempre, las nueve y media; el maestro nos dio fiesta, algo presentía, lo presentíamos todos. Aprovechamos para ir al monte; a eso de la una bajamos al pueblo a comer; comenzaron a sonar las campanas; recuerdo que fue una de las pocas veces que me metí en el refugio, si se podía

monoplano; un gudari nos mandó echar al suelo; el avión dio seis vueltas y cada vez echó una bomba. No tocaron ningún objetivo militar; bajamos a la carretera con idea de ir al pueblo pero no nos dejaron los gudaris; estuvimos escondidos en un zarzal como media hora; desde allí veíamos cómo los aviones tiraban las bombas, bombas incendiarias por cajas; pero lo más canalla era que mota que se movía en el suelo, no perdaban, la arrasaban con las ametralladoras. Veíamos perfectamente todo. Junkers, Capronis, a los aviadores, la humareda sobre Gernika... Venían desde Vitoria y desde San Sebastián. El centro del pueblo quedó arrasado; uno de los mayores desastres fue la bomba que cayó en un refugio. ¿Cuántos murieron? No lo sé, difícil de calcular. Me tocó ver escenas horrosas».

Nadie lo diría al verlo, dicha-

Protagonistas

Protagonistas involuntarios de la historia, Itziar, Iñaki, Elvira y tantos otros que estos días recuerdan su experiencia, refieren los hechos con la sencillez propia de quienes no dan importancia al hecho de ser el testimonio vivo, el símbolo del sufrimiento. Saben, y así lo confiesan, que su experiencia sólo es única por ser la primera porque,

rachero, jovial a sus 74 años. Los codos en la mesa, el puro que saborea mientras cuenta. Se detiene un momento, mira al frente y parece, con un gesto de la mano, querer borrar definitivamente el recuerdo: «Son cosas que queremos ya olvidar, pero recordamos y no olvidaremos nunca, pero no hay que sacar de ello ninguna animosidad, hay que correr página».

ELVIRA OTAOLA

Superviviente

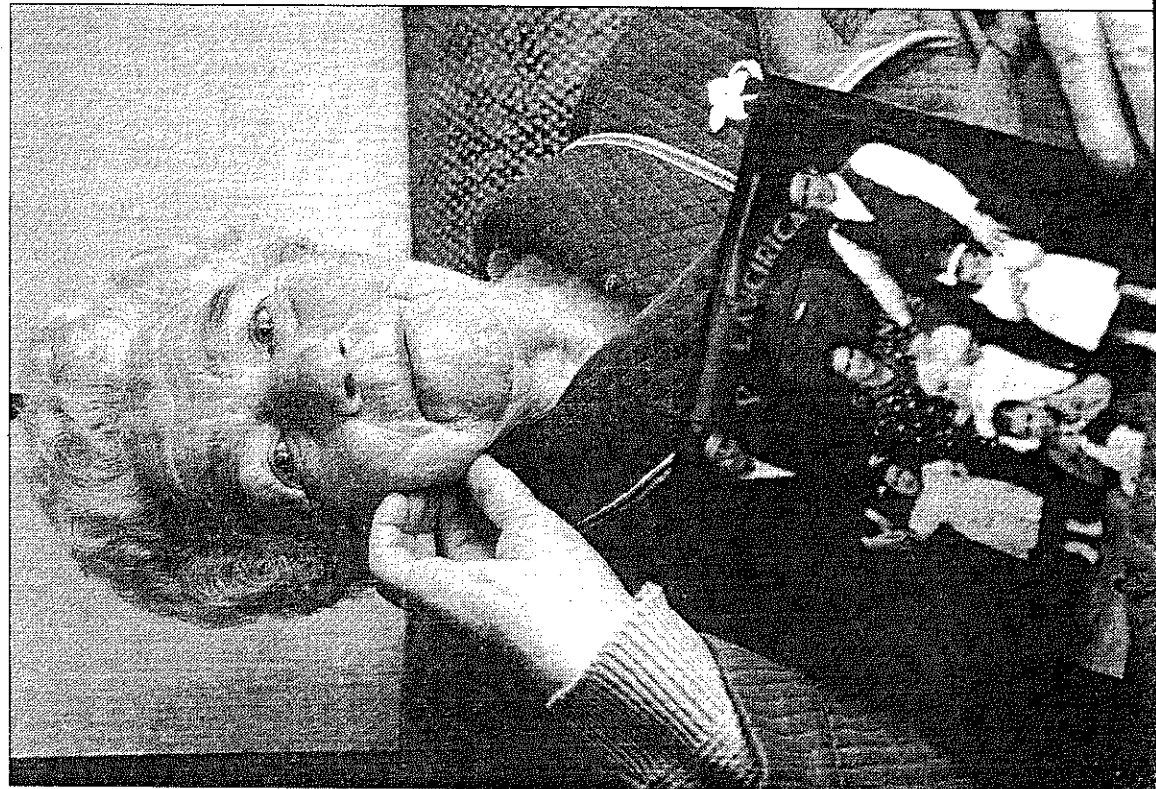
«Perdonar suelen decir, pero ¿qué perdonar?»

Elvira quiso pasar página también, pero en su memoria de 91 años quedan capítulos imborrables, escenas de un drama maldito a las que nadie convoca pero que todos los días luchan por representarse: «Cuando el padre acabó de

comer le dije: — Aita, ten cuidado ¿eh? Cuando toquen las sirenas, escóndete. — Elvira, no te apures, que en Gernika no pasará nada porque en Gernika hay gente católica.

Las últimas palabras de mi padre». Lloro todavía Elvira cuando recuerda, se empañan unos ojos cansados y muy claros, casi grises y las lágrimas añaden un brillo de animación o quizá de rabia cuando desgrana su particular rosario de calamidades, el peregrinar por las cárceles de media España tras el marido preso. Larrinaga, Burgos, el Upomendi en Zorroza, Leon.

Promesas de libertad convertidas, por arte de una prepotencia brutal,

ANIVERSARIO DE UNA TRAGEDIA

MITXI

Evira Otaola, en su casa de Gernika.

cu muchas y en mas anos de con-
dena. Años de cárceles y miedo,
«Llorar y llorar, el marido en la
cárcel, el padre morir, perder el
negocio; perdonar suelen decir,
pero ¿qué perdonar?».

victimias inocentes sufrieron
con creces el invento maca-
bro que alguien diseñó un
febrero 26 de abril.

a gusto y, cuando dieron el fuera
de peligro volví a casa a comer.
Cada vez venía más gente; fuimos
después hacia la zona de Luno;
hacia las tres y media vino un

Zergatik Gernikako bonbaketa ikur eta ospetsu?

JOSEBA AGIRREAZKUENAGA

Batzutan pentsatu ohi izan da Picassok bihurtu zuela. Edozein gerraren bel- dugarrizko ondorioz marraztu zuen pintura, betidaniko gaia pintore nagu- sian antean, (gogora Goya eta beste) Gernika izendatzea bere margoa, ger- takizuna ospetsuago bihurtu zuen. Zalanztarik ez, delako koadro ederrak izen haundia erantsi ziola Gernikari baina ordurako ikur bihurturik zegoen.

Bonbaketak izan ziren, Eibarren, Durangon, Irunean, Amorebietan, eta herririketan ere bai, Aulestín. Beraz zergatik Gernikakoa berezia?

1.- Nazioarteko komunikabideetan testigun- tza zuzenak izan zirelako. Nazioartean Espai- niako guda zibillean parte ez hartzeko batzordea antolatutik zegoen eta egoitza Londonen zen. Herrialde demokratik Alemanian eta Italiaren parte hartze zuzenaren aurrean ez ikusiarena egiten ari ziren, gerrate larriago baten beidur agian.

2.- Zibilen hiri baten aurka eraso izan zelako, beraz zibilak gerraren gudaoina eta helburu bihurtzen ziren aurrerantzean. Eta horren barri jaso ahal, herrialde demokratikako buruzagiek, etorkizuneko gerra posible baten izugarizko ondorio txarrak, aurreikusitu zuten.

3.- Katolikoen artean, zatiketa sakona sortu zuen. Nola zen posible herriko katoliko bat birrintzea, gurutzada katolikoairen izenean?

4.- Salamancako gobernuak, Francorenak, berehala izugarizko gezur birbila sortu zuen eta propaganda, politikoko lege hedatu eta ezta- bakda urte luzez joan zen. Eztabaidak, berehala zera argitu behar zuten, hortzuk egin zuten, noren agindupenara, zenbat hildako.

Gauregungo historiografian 60 urteurrenean asko aurreratu eta argitu da. Dena dela zenbat hildako, oraindik zehazki ez dago erantzuterik, ikerketa fidakor eta zuzena falta delako.

Gerra gina. 1937.eko Martxoaren 28an VI Aherri Eguna ospatu zen eta Eguna egunkari euskaldunak "Gogotsu eta garretan abertzale guztiak, askatasun bidean, Euzkadiaren jaiak ospatutzeko" izenburua agertu zuen. Handik

hiri egunetara "Tabira odolatan" azaldu zuten, Durangoko bonbaketaren ondorioz. Hasia zegoen faxisten estrategia berria eta Egunak api- rilaren 2an azaldu zuten legez, "Faxista indar guztiak batuta, era guztiakoko armak erabiliaz, aurrera egin nahi izan dabe". Franco, Madrillen aurkako erasoaldiak alde batera utzi eta Espai- niako iparralde bereganatzea erabaki zuten. Berehala lortuko zutelakoa zuden eta horre- tarako euskal kartistak ere prest azaldu ziren, Eusko Jaurilitzaren kontrolpean zegoen euskal lurraldea bereganatzeko. Giro honetan gertatu zen bonbaketa.

Bonbaz birrintu eta eztabaida Egumak horre- la eman zuten albisteak: "Gernika, euzkolarren uri maitea, birrintu nahi izan dabe zeharo. Ari- tza zutik gelditu da, ordea, ondamedndi horrietan. Zutikago euzkolarren gogoa". "Faxisten egaz- kinak" egina jakina zalantzarik barik salatu zuten. Aldiz, iparraldean astero argitaratzen den Eus- cualduna kazetak, ikuspegi biak agertu zituen, Agirrerena zein han ziren jendeena eta fran- kistena "gorriek berek dutela eman sua, Irunean bezala. Eibarren bezala orotan bezala". Horre- gatik poztu egin ziren Molaren euskal mutilak Gernikan sartu zirenean, Aputilaren 29an, aurre- rantzean Gernikako arbola zainduta zegoelako. ("Guernicako arbola ez omen dute haatik lunki. Molaren Euskuaitunek zaintzen dute arbola saindua") Hara nahi bi euskal mundu aurrez aurre, euskal mutilen bidez aurrez aurre: demo- kraten aldekoak batzuk, Eusko Jaurilitzaren gidaritzapean euskal herritarren burujabetza lan- tzen saiatu zirenak eta besteik, ez demokratik, demokrazi liberal anizlunearn sinesten ez zuten

karlo-tradizionalistak, totalitarismoaren ildoan murgildurik. Azken hauek indarrez beraien ikus- moldea ezartzeko,azkenik, insurrekzio armatua gerra zibil bihurtzea lortu zuten eta kartistak garale alera ziren urte askotarako. Baina armaz irabazitakoa, denboran zehar herri ekimenez gal- du zuten mende bukaera honetan ikusi dugun legez. Ikasgai ederra, oraindik hainbat euskal herritarrek gaurregunean ulertzerik ez badute gura ere.

Baina Gernika birrintu hartara, berehala hel- du ziren Bilbon kokaturik zuden nazioarteko kazetariak. Guztien artean George Steer Times egunkariakoa gogoratzekoa dugu, baina ezin ahaztu Noel Monks Daily Expressekoa eta Christof Holme Reuter ajeniziakoa. Kasual- tateak nahi izan zuten bertan berehala aurkitzen Alberto Onaindia kallonja, hainbat katolikoen- tzat bere iritzia fidakorra izan zelako.

Inglaterran eta Estatu Batuetako egunkarie- tan, apirilaren 28.an bonbaketaren barri agiri zen lehen orrialdean. Inglaterran, Parlamentuko diputatuak protestak egin eta eztabaida piztu zen nazioarte mailan, batez ere alemanen eta italiarren partehartze zuzena nabarmen agiri zelako. Baina guztizentzat larrieta zera zen: populazio zibila gerra helburu bihurtu zela. Ondurarte guztiok nahi toki zehatz batzuetan kokatzen ziren; aurrerantzean populazio zibila ere gerraren parte bihurtuko zen, II mundu gerran eta ondokoetan gertatu izan den beza- laxe. Japoniarrek ere antzeko zerbitu egiten hasi ziren 1937.an. Chinako inbasioan: Populazio zibi- laren aurka erasoaldiak egazkinen bidez. Gaurregunean talde biolento eta terroristen hel-

buru ere populazio zibila da, zenbat eta gehiago izorratu, hobe. Hara bada, bonbaketa guzti hauek eta bereziki Gernikakoa estrategi berriaren adibi- degune bihurtu zen, faxista totalita- rioen pentsakeraren adierazpen zuzene- na. Guztia da zilegi helburua lor- tzeiko. Salamancan Francoartarrak eta Luis Antonio Bolin arduradun zelarik, kontrapropaganda tzugarria hasi zuten, konturatu zirenean nazioarteko iskan- bilaz eta 29.an Gernika sartu zirenez gero, bere- hala hasi ziren ukaitzen faxisten egina izan zela Gernikaren sarraskia. Gezur birbilaren abiada- hasia zegoen, eta nazioarteko ikerketa batzor- dearen barruan zalantzak eta tirabirak sortzeko balio izan zuten. Urte askotan eztabaida pizturik egon da, katolikoen baitan. Gernikako ekintzak Francoren gurutzadaren benetako aurreraga era- kutsi zuten. Gernika ikur eta ospetsu bihurturik zegoen. Ohore berezia behar du Herbert R. Southworth ikerlariak. Historiografian ikerketa- rik sendoena argitaratu zuelako eztabaida horre- taz, 1975.an, han hementika ikerketa sakonak egi- nez. Pentsatik, propagandak eta diplomaziaren bidez zingorrek eta itinak agiri dugu, Gernika iker- keta kasutzat harturik.

Gernikaren kasua tamalez egunetik egunera munduan zehar gero eta sarriago errepikatu da. Populazio zibila biolentzia zuzenaren bidez agintea eta beraien ideak inposatu nahi dutenen helburu bihurtu gara. Horregatik Gernika ezin da ahaztu, eskubide baten aldarrikapena delako. Populazio zibila bizitzeko gogoa dugu eta ez gara badatez- padako gauza baztergarriak, tiro egiteko helburu. Eskubide hau, giza eskubideen barnean mundu guztiak onartzekoa dela uste dugu. Baina azkenean galdiera bat gelditu da erantzun zehatz eta frogatu gabera orain arteko ikerketa guztietan, ez da argitu bonbaketaren ondorioz zenbat pertsona hil ziren. Durangokoan Eusko Jaurilitzak zehatz mehatz kontatu zituen. Gernikan ez zuten astirik izan. Eta Franco-Molartek ez zuden horrelakotan arduratzeko prest. Espekulazioak ez dira falta izan. Egin beharrezko lana deritortz eta ikerketa laguntza baten bidez posible da galdiera horri ere erantzun zuzena aurkitzea.